

مطالعه توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه ها، ژئوتوریسم و اقتصاد

ماریا آذری

کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی، گرایش بازاریابی، دانشگاه علم و فرهنگ: تهران، ایران

چکیده

مقاله حاضر به بررسی توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه‌ها، ژئوتوریسم و اقتصاد می‌پردازد. در این مقاله، نقش و اهمیت موزه‌ها در توسعه پایدار گردشگری بررسی شده است. همچنین، تأثیر ژئوتوریسم و اقتصاد در تحقق توسعه پایدار گردشگری نیز مورد بحث قرار گرفته است. با توجه به رشد روزافزون صنعت گردشگری، موزه‌ها به عنوان جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی با اهمیت شناخته شده‌اند. آن‌ها نقش مؤثری در جذب گردشگران و افزایش درآمدهای گردشگری دارند. همچنین، با حفظ و حفاظت از منابع فرهنگی و طبیعی، موزه‌ها به تحقق توسعه پایدار کمک می‌کنند. در این مقاله، نقش ژئوتوریسم در توسعه پایدار گردشگری نیز بررسی شده است. ژئوتوریسم به عنوان استفاده از فضاهای جغرافیایی و منابع طبیعی برای جذب گردشگران و توسعه اقتصادی، می‌تواند به تحقق توسعه پایدار گردشگری کمک کند. با استفاده از فضاهای طبیعی و فرهنگی، محل‌های جذاب و منحصر به فرد برای گردشگران ایجاد می‌شود. گردشگری فرهنگی یکی از مهمترین اشکال گردشگری است و امروزه به عنوان صنعتی درآمدزا مورد توجه قرار گرفته است. صنعت سفر و گردشگری از طریق اثر بر تولید ناخالص داخلی و اشتغال بر اقتصاد کشورها اثر می‌گذارد. صنعت گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان یک فعالیت بسیار مهم اقتصادی به شمار می‌آید. جامعه پژوهش، کارشناسان و متخصصین حوزه گردشگری و برنامه‌ریزی شهری است؛ و داده‌های تحقیق با استفاده از نظر سنجی دلفی توسط کارشناسان با کمک ماتریس سوات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. وجود بناهای تاریخی فرهنگی در شهرهای ایران و وجود صنایع دستی و موزه‌های متعدد از نقاط قوت این صنعت است، و شناخت تأثیر گردشگری فرهنگی در اشتغال و تولید ناخالص داخلی مطرح شده است. اقتصاد نقش مؤثر دارد در تحقق توسعه پایدار گردشگری. با جذب گردشگران و افزایش درآمدهای گردشگری، قابلیت سودآور بودن صنعت گردشگری افزایش می‌یابد. همچنین، با استفاده بهینه از منابع و ساختاردهی صحیح در صنعت گردشگری، توسعه پایدار گردشگری قابل دستیابی است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، گردشگری فرهنگی، میراث فرهنگی، توسعه پایدار گردشگری، ژئوتوریسم.

۱- مقدمه

گردشگری به عنوان یکی از صنایع مهم و پررونق در جهان، تأثیر قابل توجهی بر رشد اقتصادی و توسعه پایدار دارد. با توجه به اینکه گردشگری می‌تواند منبع درآمد و اشتغالزایی برای کشورها باشد، بسیاری از کشورها سعی دارند با استفاده از منابع طبیعی، فرهنگ و تاریخ خود، صنعت گردشگری را توسعه داده و درآمدهای قابل توجهی را به دست آورند [2].

اما در حال حاضر، مسائل محیط زیست و نگرانی‌های مربوط به تغییرات آب و هوا، به عنوان چالش‌های عمده‌ای در راستای توسعه پایدار گردشگری مطرح شده است. بنابراین، لازم است راهکارهای جدید و نوآورانه‌تر برای تحقق همزمان هدف‌های اقتصادی و حفاظت از محیط زیست در صنعت گردشگری پیدا شود.

در این مقاله، تلاش می‌کنیم تا با بررسی نقش موزه‌ها و ژئوتوریسم در توسعه پایدار گردشگری، به دست آوردهای جدید و کاربردی را برای تحقق همزمان هدف‌های اقتصادی و حفاظت از محیط زیست در صنعت گردشگری ارائه دهیم. همچنین، به بررسی نقش اقتصاد در توسعه پایدار گردشگری خواهیم پرداخت و راهکارهای مناسب برای بهبود عملکرد اقتصاد در صنعت گردشگری را برشمارده و تحلیل خواهیم کرد.

امروزه بعد از صنعت نفت و خودروسازی، صنعت گردشگری در حال حاضر درآمدزاترین صنعت است. یکی از زیرشاخه‌های صنعت گردشگری، گردشگری فرهنگی است که بخش مهمی از گردشگری یک کشور است که هویت و نحوه زندگی کردن، تمدن و هنر آنها مهمترین مؤلفه‌های گردشگری فرهنگی محسوب میشود. ایران دارای پتانسیلهای زیادی در جذب گردشگر هست و از این طریق میتوان درآمد بسیاری برای کشور حاصل نماید. کشور ایران از لحاظ جاذبه‌های فرهنگی غنی است اما متأسفانه باوجود در اختیار داشتن میراث غنی نتوانسته است آن چنانکه باید از این منابع در جهت رشد گردشگری فرهنگی بهره ببرد. توریسم فرهنگی چه به صورت مستقیم و چه به صورت غیرمستقیم در جامعه‌ی میزبان ایجاد اشتغال میکند [3].

سفر علاوه بر اسباب تفریح و سرگرمی، به تدریج به ابزار شناخت و آگاهی از زندگی مردمان، شناخت جهان پیرامون و غنای بینش و نگرش آدمیان به مفاهیم زندگی تبدیل شده است، در بین انواع مختلف سفر و مسافرت، گردشگری و به ویژه گردشگری فرهنگی، دریچه‌های نوینی از شناخت، توسعه و پایداری را برای جوامع به همراه داشته است. این امر موجب شده است تا امروزه، صنعت گردشگری «به عنوان نیروی محرکه در توسعه‌ی جهانی» همه‌ی ارکان وجودی یک جامعه را دربر بگیرد و به عنوان بخشی از ابعاد توسعه‌ی اجتماعی-فرهنگی، در کنار توجه به درآمد، اشتغال و ویژگی‌های ساختاری کارکردی خاص که توانسته است خود را در متن گردشگری جهان جای دهد [5]. جاذبه‌ای مانند موزه، چگونه می‌تواند سایر جاذبه‌های فرهنگی را تحت تأثیر خود قرار دهد و به طور مستقل، پویایی مقصدی را به اوج توسعه‌ی زیرساختی و فرهنگی، اجتماعی برساند [8].

صنعت گردشگری هر کشوری شامل اشکال مختلفی است که مطابق با استراتژی آنها است زیرا سیاستها و استراتژیها برای توسعه هر یک از انواع گردشگری و در هر کشوری متفاوت است. گردشگری فرهنگی در ایران یکی از مهمترین اشکال گردشگری است و اولین انتخاب میتواند در ایران برای گردشگران داخلی و خارجی باشد برای توسعه این صنعت استراتژی‌ها را در اولویت باید قرار داد. [6]

۱-۱- بیان مسئله

مسئله مقاله مطالعه توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه‌ها، ژئوتوریسم و اقتصاد، بررسی رابطه بین این سه عامل و تأثیر آنها بر توسعه پایدار گردشگری است. در این مقاله، به بررسی نقش موزه‌ها به عنوان جاذبه‌های گردشگری و نقش آنها در تحقق توسعه پایدار گردشگری پرداخته می‌شود. همچنین، نقش ژئوتوریسم به عنوان روشی برای جذب گردشگران و تأثیر آن در افزایش درآمدهای اقتصادی منطقه نیز مورد بحث قرار می‌گیرد. در نتیجه، با برخورداری مناسب از منابع فرآورده‌ای کلان شامل فضا، زمین و منابع طبیعی، تأثیرات سودآور و سودآور را در حفظ و حفظ منابع فضایی و طبیعی منطقه ایجاد می‌کند. ایران شامل بسیاری از جاذبه‌های تاریخی و طبیعی است ولی باسیاست‌های نادرست باعث شده است که گردشگری کاهش پیدا کند که این صنعت ظرفیتی برابر با ۲,۵ میلیون فرصت شغلی و ۰,۳ از تولید ناخالص داخلی را دارد. اگرچه برنامه‌ریزی

برای توسعه گردشگری در ایران از سال ۱۸۵۸ آغاز شده است اما به دلیل اولویت بندی در برنامه های دیگر و وجود نفت و دیگر منابع به این صنعت بی توجهی شده است و نیاز به استراتژی تدوین شده دارد. آنچه بدیهی است ما باید بتوانیم با توسعه راه کارهایی از جمله: تمرکز بر تقویت و توسعه گردشگران فرهنگی خارجی، بهبود خدمات و ارائه ی محصولات فرهنگی باکیفیت بالا، حفظ فرهنگ غنی و متنوع، صنایع دستی، نوسازی بناهای تاریخی فرهنگی و تقویت جوامع محلی با آموزش اصول مدیریت جاذبه های فرهنگی میتوانیم به توسعه گردشگری فرهنگی در ایران برسیم.[5]

برای گردشگرانها و مسافرانی که به کشوری مسافرت می کنند، فعالیتها، رویدادها و محصولات فرهنگی به عنوان نیروی الهام بخش (نیروی جذب گردشگران) تصور می شود. به نقل از قادری و همکاران، به طوری که سزار و میچل معتقدند که فرهنگ پذیری در اواخر قرن اخیر، فرآیند مهمی به شمار می آید و میل گردشگران به تجربه کردن فرهنگی متفاوت، هنوز یکی از انگیزه های اصلی گردشگری است که این مهم از طریق تجربه کردن فرهنگ حقیقی و مظاهر آن از حیث هنر، موسیقی، رقص و صنایع دستی صورت در این بین، کشور ما به دلیل وجود آثار باستانی ملی، تمدنی، تاریخی، زیارتی و ... به عنوان یکی از مهدهای گردشگری فرهنگی، از قابلیت های بسیار بالایی برخوردار است. در بین استان های مختلف، استان مازندران از دیرباز، دیار آشنای گردشگران، سفرنامه نویسان، تجار و طالبان علم بوده است و از مکان های سنتی گردشگری فرهنگی ایران به شمار می رود.[4]

توجه به مسائل فرهنگی مانند موزه که در این مطالعه، موزه های ایران از بعد گردشگری مورد توجه است می تواند به عنوان زبان گویای تاریخ، تمدن و فرهنگ یک کشور، بسیار حائز اهمیت باشد که در نوشتار حاضر، این مهم با استفاده از تمامی امکانات و قابلیت های موجود جهت رفع محرومیت، ایجاد اشتغال و کسب درآمد و به عنوان یکی از ابزارهای اصلی توسعه در ایران، مورد توجه، بررسی و تحلیل قرار گرفته است؛ لذا با توجه به اهمیت نقش نمادهای فرهنگی در رشد و توسعه گردشگری، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سوال است.

۲- مبانی و پیشینه پژوهش

مقاله مطالعه توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه ها، ژئوتوریسم و اقتصاد به بررسی ارتباط بین این سه عامل در توسعه پایدار گردشگری می پردازد. در اینجا، مبانی پژوهش این مقاله را بررسی خواهیم کرد:

۱. توسعه پایدار گردشگری: این مقاله به تحلیل و بحث درباره توسعه پایدار گردشگری می پردازد. توسعه پایدار گردشگری به دنبال حفظ و حمایت از منابع طبیعی، فرهنگ و جامعه هستند و همچنین به حفظ کمیت و کیفیت منابع طبیعی، جذابیت های فرهنگی و جامعات محلی در طولانی مدت کمک می کنند.

۲. موزه ها: در اینجا، نقش موزه ها در توسعه پایدار گردشگری بررسی می شود. موزه ها به عنوان جاذبه های گردشگری مهم در بسیاری از شهرها و مناطق جهان شناخته شده اند. آن ها نقش مهمی در حفظ و حمایت از تاریخ، فرهنگ و هویت جامعات محلی دارند.

۳. ژئوتوریسم: این مقاله به بحث درباره نقش ژئوتوریسم در توسعه پایدار گردشگری می پردازد. ژئوتوریسم به عنوان استفاده از مناظر طبیعی و فضای جغرافیایی برای جذب گردشگران استفاده می شود. این روش باعث ترویج تورم کم و حفظ منابع طبیعی و فضای سبز شده است.

۴. اقتصاد: نقش اقتصاد در توسعه پایدار گردشگری نقطه تماس دو عامل قبل است. این مقاله به بحث درباره رابطه بین تورم، اشتغال و رشد اقتصادی با توسعه پایدار گردشگری پرداخته است.

۲-۱- گردشگری

گردشگری یا توریسم) به انگلیسی (Tourism): سفر به قصد لذت بردن یا کسب و کار است؛ همچنین به معنی تئوری و عمل سیاحت گری، تجارت جذب، اسکان و سرگرمی گردشگران، و تجارت مرتبط به برگزاری تور است.[3]

سازمان جهانی گردشگری با توجه به تمامی تعاریف گردشگری که تا قبل از سال ۱۹۹۴ ارائه شده بودند، در سال ۱۹۹۵ یک تعریف نهایی منتشر کرد: «مجموعه فعالیت‌های فرد یا افرادی که به مکانی غیر از مکان عادی زندگی خود مسافرت و حداقل یک شب و حداکثر یک سال در آنجا اقامت می‌کنند و هدف از مسافرت آنان نیز گذراندن اوقات فراغت است. البته اهدافی نظیر اشتغال و کسب درآمد شامل آن نمی‌شود.» بر این اساس کسانی که شامل این تعریف می‌شوند نیز گردشگر نامیده می‌شوند. [4]

اغلب گردشگرها بیش از هر چیز به آب و هوا، فرهنگ یا طبیعت مقصد خود علاقه‌مند هستند؛ ثروتمندان همیشه به مناطق دوردست سفر کرده‌اند، البته نه به صورت اتفاقی، بلکه در نهایت به یک منظور خاص؛ به‌طور مثال برای دیدن ساختمان‌های معروف و آثار هنری، آموختن زبان‌های جدید و چشیدن غذاهای متفاوت؛ گردشگری سازمان‌یافته امروزه یک صنعت بسیار مهم در تمام جهان است؛ در ادامه با کیمیا تراول همراه باشید [6]

گردشگری (Tourism) فرآیندی است که در جریان مسافرت اتفاق می‌افتد که شامل کسب اطلاعات؛ برنامه‌ریزی و تدارک در مبدا سفر؛ انجام سفر به مقصد و اقامت در آن؛ خرید کردن؛ تعامل میزبان و میهمان؛ بازگشت به مبدا سفر و مرور خاطرات سفر با خود و دیگران می‌شود؛ در این فرآیند؛ مجموعه‌ای از کنش‌ها و فعالیت‌ها بین گردشگران؛ ارائه دهندگان خدمات و محصولات گردشگری؛ سیاست‌گذاران و میزبانان روی می‌دهد [7]

صنعت گردشگری به عنوان یک صنعت اشتغال‌زا در جهان تبدیل شده است. رشد گردشگری در چند دهه‌ی اخیر در توسعه‌ی اقتصادی نقش قابل‌قبولی داشته و این باعث شده است که همه‌ی کشورها به آن توجه‌ای ویژه‌ای داشته باشند. توسعه گردشگری در هر منطقه تابع شرایطی چون آثار تاریخی و فرهنگی، خدمات قابل‌ارائه به افراد و همچنین شامل کارهایی که دولت در جهت توسعه این صنعت انجام می‌دهد. یکی از استراتژی‌هایی که اخیراً در بیشتر کشورهای جهان انجام می‌شود، گسترش گردشگری در مناطقی است که پتانسیل جذب گردشگر را دارد. کشورهایی که از طبیعت متنوع برخوردار هستند، سالانه میلیونها دلار درآمد ارزی کسب می‌نمایند [8].

لازم به ذکر است که مزایای ایجاد شده توسط صنعت گردشگری تنها به ایجاد اشتغال برای افراد و درآمد محدود نمی‌شود، بلکه به دلیل چند بُعدی بودن این صنعت، در صورت برنامه‌ریزی صحیح و اصولی، این صنعت قادر به ایجاد منافع مستقیم و غیرمستقیم متعدد در زمینه‌های گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی و سیاسی هست. گردشگری را میتوان به عنوان یک وسیله ارتباطی در تعامل بین فرهنگ‌ها قلمداد کرد. به این ترتیب که تفاوت فرهنگی انگیزه‌ای برای بازدید از فرهنگ‌های دیگر ایجاد میکند. [9]

۲-۲- ژئوتوریسم

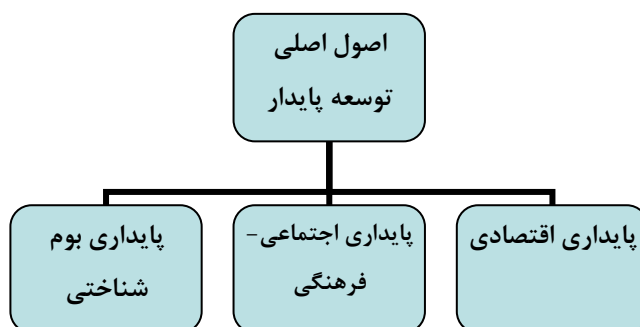
واژه‌ی ژئوتوریسم از دو بخش "ژئو" که اشاره به جاذبه‌های زمین‌شناسی، ژئومورفولوژی و میراث معدنی دارد و "توریسم" به معنای گردشگری تشکیل شده است و به‌طور کلی با جاذبه‌های طبیعت بی‌جان سروکار دارد. این نوع گردشگری را با عنوان زمین‌گردشگری نیز می‌شناسند [9].

بیشتر مخاطبان ژئوتوریسم متخصصان و کارشناسان زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی می‌باشند اما در برخی موارد گردشگران علاقه‌مند به طبیعت نیز در این نوع سفرها شرکت می‌کنند. در جریان فعالیت‌های زمین‌گردشگری، فرد تنها به تماشای پدیده‌های طبیعی نمی‌پردازد بلکه با مبانی پیدایش آنها نیز آشنا شده و اهمیت وجودی آنها را نیز بررسی می‌کند [11].

تام هوز از انگلستان نخستین تعریف علمی از ژئوتوریسم را در سال ۱۹۹۵ به این صورت ارائه داد: ژئوتوریسم ارائه‌ی امکانات خدماتی و تفسیری به منظور قادر ساختن گردشگران به کسب دانش و درک زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی (با مشارکت آنها در توسعه‌ی علوم زمین)، فراتر از درک صرفاً زیبایی‌های محض یک مکان است. [10]

۲-۱-۲- ژئوتوریسم راهی برای توسعه پایدار

توسعه پایدار بر سه اصل پایداری بوم شناختی، پایداری اجتماعی - فرهنگی و پایداری اقتصادی استوار است. پایداری بوم شناختی سازگار بودن توسعه با حفظ فرایندهای اساسی زیست محیطی، تنوع و گونه‌های زیستی را تضمین می‌کند. پایداری اجتماعی - فرهنگی سازگاری توسعه با فرهنگ و ارزش‌های مردمی و هویت جامعه را مورد بررسی قرار می‌دهد و پایداری اقتصادی توسعه کارآمد اقتصادی را مطالعه می‌کند تا منابع برای آیندگان نیز باقی بمانند [3].

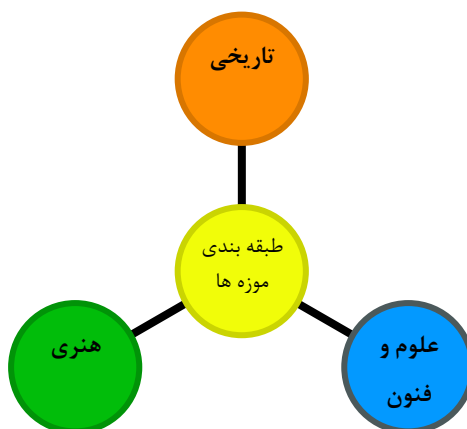

نمودار شماره ۱: اصول اصلی توسعه پایدار، [3]

گردشگری از عوامل اصلی توسعه پایدار در سطوح اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی می‌باشد. ژئوتوریسم به عنوان یکی از زیر مجموعه گردشگری پایدار محسوب می‌گردد و هدف آن حفظ منابع گردشگری در مقاصد است. [2]

۳-۲- گردشگری موزه‌ها

موزه در ساده‌ترین شکل خود ساختمانی است که مجموعه‌ای از آثار طبیعی و یا بازمانده‌های انسانی را به منظور بازدید و مطالعه در خود جای داده است [5]. موزه یک واحد تحقیقاتی، فرهنگی، هنری و آموزشی است که میراث‌های کشور در آن به شیوه علمی و فنی، نگهداری، مطالعه و معرفی می‌شوند [9]. مناسبترین شیوه برای طبقه‌بندی موزه‌ها بر اساس مجموعه موزه می‌باشد از این رو به طور کلی موزه‌ها را در سه گروه طبقه‌بندی می‌کنند:

نمودار شماره ۲: اصول اصلی توسعه پایدار، [3]

«موزه مؤسسه ای ست دائمی و بدون هدف مادی که درهای آن به روی همگان باز است و در خدمت جامعه و پیشرفت آن فعالیت می‌کند. هدف موزه‌ها، تحقیق در آثار و شواهد به جای مانده انسان و محیط زیست او، گردآوری آثار، حفظ و بهره‌وری معنوی و ایجاد ارتباط بین این آثار، به ویژه به نمایش گذاردن آنها به منظور بررسی و بهره معنوی است.» [12].

به بیانی ساده، در تعریف موزه نیز می‌توان گفت که موزه، عبارت است از نهادی که بر گردآوری، مستندسازی، حفاظت، نمایش و شرح و تفسیر شواهد مادی و اطلاعات مرتبط با آن‌ها در جهت منافع عموم می‌پردازد. البته این تعریف که در گذشته از سوی شورای بین‌المللی موزه‌ها مطرح شده است، بعدها با تغییراتی همراه گردید. شورای بین‌المللی موزه‌ها، تعریف خود از موزه را به قرار زیر بیان می‌دارد: «موزه عبارت است از یک سازمان غیر انتفاعی دائمی که در خدمت جامعه و پیشرفت آن قرار دارد و به روی عموم باز است. این سازمان شواهدی مادی مربوط به انسان‌ها و محیط زیست آن‌ها را به منظور مطالعه، آموزش، کسب لذت، گردآوری و حفاظت می‌کند و مورد پژوهش قرار می‌دهد و آن‌ها را به نمایش می‌گذارد.» [11]

۲-۴- اقتصاد گردشگری

گردشگری بزرگترین صنعت جهان امروز بسیاری بر این باورند که گردشگری بزرگترین صنعت جهان است. این در حالی است که تعیین ارزش واقعی این صنعت بسیار دشوار است اما پتانسیل اقتصادی صنعت گردشگری موضوعی غیرقابل انکار است. در واقع تأثیرات اقتصادی مثبت این صنعت برای مقاصد گردشگری، شروع داستان آن‌ها را رقم می‌زند [13].

با وجودی که تأثیرات مثبت اقتصادی صنعت گردشگری اغلب بیش از حد پیش‌بینی شده است، گاهی توقعات فراتر از واقعیت نیز وجود دارد. علاوه بر این فعالیت‌های جهانگردی اثرات منفی ناخواسته و اغلب غیر منتظره‌ای را نیز به همراه دارد که در مقالات دیگری به آن‌ها خواهیم پرداخت.

۲-۴-۱- تأثیرات اقتصادی گردشگری

گردشگری از طرق مختلف می‌تواند پتانسیل اقتصادی عظیمی را به مقاصدی که مایل به توسعه در این زمینه هستند سرازیر کند. از جمله این راه‌ها می‌توان به اشتغال‌زایی به صورت مستقیم و غیر مستقیم، تبادل و تبدیل ارز از طریق بانک‌ها و صرافی‌ها، واردات و مالیات اشاره کرد. در سال‌های اخیر با رشد چشم‌گیر گردشگری و جهان‌گردی مواجه هستیم که از جمله دلایل آن می‌توان از پیشرفت تکنولوژی، توسعه حمل و نقل، گسترش شبکه‌های اجتماعی و تبلیغات و افزایش تمایل مردم برای سفرهای بیشتر به مقاصد جدید نام برد.

بیباید نگاهی به آمارهای سازمان جهانی گردشگری در مورد اقتصاد گردشگری بیندازیم: [15].

- ۱- اقتصاد گردشگری ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان را تشکیل می‌دهد.
  - ۲- گردشگری ۶-۷ درصد از کل مشاغل را شامل می‌شود.
  - ۳- گردشگری بین‌الملل در صادرات جهانی رتبه چهارم را (پس از سوخت‌ها، مواد پتروشیمی و صنایع خودرو) دارد.
  - ۴- صنعت گردشگری سالانه ۱ تریلیون دلار ارزش دارد.
  - ۵- جهانگردی ۳۰ درصد از صادرات خدمات تجاری جهان را به خود اختصاص داده است.
  - ۶- گردشگری ۶ درصد از کل صادرات را به خود اختصاص می‌دهد.
  - ۷- ۱٫۴ میلیارد گردشگر بین‌المللی در سال ۲۰۱۸ ثبت شده است.
  - ۸- گردشگری منبع اصلی ارز خارجی برای یک سوم کشورهای در حال توسعه و نیمی از کشورهای کمتر توسعه یافته اقتصادی است.
- به طور خلاصه، گردشگری نمونه‌ای از یک سیاست اقتصادی است که به دلیل ارز آوری، ایجاد اشتغال و فعالیت اقتصادی؛ توسط دولت‌ها دنبال می‌شود.

هزینه کردن برای مقاصد گردشگری موضوع مهمی با عنوان هزینه فرصت را پدید می‌آورد که به این مطلب اشاره می‌کند که با صرف هزینه‌ها در یک قسمت، فرصت پرداختن به سایر قسمت‌ها از بین می‌رود. در گردشگری این بدان معنی است که ممکن است پول و منابعی که برای یک منظور استفاده می‌شوند، برای اهداف دیگر در دسترس نباشند. به عنوان مثال، در برخی مقصدها هزینه بیشتری برای گردشگری صرف می‌شود تا برای آموزش و یا مراقبت‌های بهداشتی برای افراد محلی. باید دید صنعت گردشگری تا چه میزان به این افراد سود می‌رساند.

۳-۲- پیشینه پژوهش

گلنارا اسمگیلوا و همکاران (۲۰۱۵)، تجربه کشورهای اروپای شرقی را در زمینه استفاده از میراث تاریخی به منظور توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه مورد مطالعه قرار می‌دهد. گردشگری فرهنگی دارای ارزش آموزنده و حاوی اطلاعات مفید برای گردشگران است و بر توسعه شهرشان و مناطقشان تأثیر می‌گذارند با اینحال درک نقش گردشگری فرهنگی و آگاهی از ارزش تاریخی و فرهنگی خاندان خودشان احساس افتخار میکنند.

جارکو سارینن و کریستین روگرسون (۲۰۱۵)، با توجه به سنت‌های غنی موسیقی و هنر و رقص در صحرای جنوب آفریقا گردشگری فرهنگی فرصتی مهم و قابل توجه برای رشد گردشگری را فراهم میکند و همچنین برای توسعه گردشگری فرهنگی تأکید قوی بر کنترل محلی و مشارکت در عملیات گردشگری را ضروری می‌سازد.

وحیدور رحمان (۱۳۹۸)، تمام اقدامات، استراتژی‌ها از جمله، تلاش‌های متمرکز و هماهنگی از سازمان‌های مختلف دولتی و خصوصی به توسعه بازار گردشگری فرهنگی، بهبود کیفیت خدمات مربوط به گردشگر توسعه منابع انسانی حرفه‌ای ماهر، ایجاد یک نام تجاری هماهنگ باشد بخش گردشگری در بنگلادش نتیجه مثبتی را به همراه خواهد داشت و در تولید ناخالص داخلی کمک خواهد کرد.

علی ساعی و همکاران (۱۳۹۸)، یافته‌های تحقیق که حاصل گردآوری داده‌ها از طریق پرسشنامه میان گردشگران فرهنگی که وارد اصفهان میشوند نشان می‌دهد که میان جذب گردشگر فرهنگی و تبلیغات هم تغییری وجود دارد به این معنا که هر چه کشور ایران بتواند در این زمینه موفق عمل کند به طور قطع گردشگر فرهنگی بیشتری وارد ایران میشود.

۳-۳- مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر به لحاظ روش‌شناسی، پژوهشی کیفی است و به لحاظ هدف، کاربردی است چراکه نتایج و راهبردهای تحقیق در توسعه گردشگری فرهنگی به‌عنوان محرک اقتصادی میتواند کاربرد داشته باشد. محقق برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات علاوه بر مطالعات کتابخانه‌ای از تحقیقات میدانی استفاده کرده است؛ اما به طور عمده برای کسب اطلاعات از مصاحبه و پرسشنامه توسط کارشناسان صورت گرفته است. ابتدا با کارشناسان و متخصصان مصاحبه‌ای انجام شده و بعد از شناسایی عوامل داخلی و خارجی در توسعه گردشگری فرهنگی و نقش آن در اقتصاد از طریق مصاحبه، با استفاده از تکنیک دلفی و ارائه پرسشنامه به کارشناسان عوامل داخلی و خارجی اولویت بندی شده و در نهایت بعد از رتبه بندی نهایی، استراتژی و راهبرد ارائه شده است.

۴- یافته‌های تحقیق

مقاله مورد بحث درباره توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه‌ها، ژئوتوریسم و اقتصاد است. در این پژوهش، یافته‌های زیر به دست آمده است:

۱. توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه‌ها: مطالعات نشان می‌دهند که توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه‌ها به وفور از منابع طبیعی استفاده نمی‌کند و به جای آن، از منابع فرهنگی و تاریخی استفاده می‌کند. این روش باعث حفظ منابع طبیعی و فرهنگی منطقه شده و به توسعه پایدار کمک می‌کند.

۲. ژئوتوریسم: ژئوتوریسم به عنوان یک راهبرد جذب گردشگران در مناطق روستایی و عقب‌مانده شناخته شده است. با استفاده از علائم جغرافیایی و مکان‌های منحصر به فرد، ژئوتوریسم می‌تواند جذابیت گردشگران را افزایش دهد و درآمدی برای منطقه ایجاد کند. این روش باعث توسعه اقتصادی پایدار و حفظ فرهنگ و طبیعت منطقه می‌شود.

۳. تأثیر توسعه پایدار گردشگری بر اقتصاد: تحقیقات نشان می‌دهند که توسعه پایدار گردشگری می‌تواند به رشد اقتصاد منطقه کمک کند. با جذب گردشگران، درآمدها و سودآوری بخش گردشگری افزایش می‌یابند که به نوبه خود باعث رونق صنایع محلی، خلق شغل و بهبود شاخص‌های اقتصاد منطقه می‌شود.

۴. تأثیر توسعه پایدار گردشگری بر محافظت از محل زندگی: تحقیقات نشان داده است که توسعه پایدار گردشگری می‌تواند به حفظ محیط کمک کند.

فناوری می‌تواند موزه‌های متحرک دیجیتال و مجازی ایجاد کند که در ترویج پایداری میراث فرهنگی کمک خواهد کرد. موزه‌ها می‌توانند نیازهای جدید جامعه در حال تغییر را پاسخ دهند، اما مهارت‌هایی برای مقابله با چالش‌های پیش رو نیاز است. برای موزه‌ها این موضوع اهمیت دارد که استفاده از فناوری را برای جمع‌آوری و انتشار اطلاعات رواج دهند. آینده موزه‌ها در قرن بیست و یک، وابسته به نقش موزه‌ها در شهر هوشمند، تاثیر فناوری رسانه‌های جدید بر موفقیت موزه‌ها و بسیاری از موارد مرتبط با روز است [14].

تأثیر تکنولوژی‌های رسانه‌های جدید بر موفقیت موزه‌ها، عصر جدیدی برای موزه‌ها آغاز کرده است: دوران برقراری ارتباط با بازدیدکنندگان. هنگام ایجاد یک نمایشگاه، دیگر کافی نیست که قطعه‌های هنری با ارزش را روی دیوار آویزان کرد. بازدیدکنندگان می‌خواهند یک داستان بشنوند و موزه باید برای افراد داستان‌سرایایی کند. داستان‌سرایایی مستلزم استفاده از رسانه‌های مختلف در انتقال پیام است.

بسیاری از موزه‌ها در حال پیگیری و تعدیل نوآوری‌های خاصی از عصر دیجیتال هستند. برخی از آنها تمایلی به تغییرات ندارند و ترجیح می‌دهند سنتی‌تر بمانند، اما با استفاده از فناوری‌های رسانه‌ای جدید، این امکان فراهم می‌شود که فرهنگ را درک کرد و مضامین پیچیده را با روش‌های جدید توضیح داد. بعضی از این موارد به عنوان پنجره‌ای رو به فرصت‌هاست، اما برخی تصور می‌کنند که دیجیتالی بودن، پیچیده است. پیشرفت موزه‌ها می‌تواند با دیجیتالی شدن آغاز شود و می‌توان با یک وبلاگ، دیجیتالی شدن جهان موزه را شروع کرد. بدیهی است استفاده روزافزون از رسانه‌های جدید در موزه‌ها مشاهده می‌شود. [13]

نتیجه‌ی مطالعات میدانی که بخش اصلی پژوهش حاضر است، نشان می‌دهد که ایران در کنار وجود مواهب بی‌دلیل طبیعی، دارای پتانسیل‌های فوق‌العاده‌ای در زمینه‌ی توسعه‌ی گردشگری فرهنگی و جاذبه‌ای به نام موزه است. در این زمینه، با توجه به این که مقاله‌ی حاضر بر مبنای پاسخ‌دهی به فرضیه‌ی طرح‌شده‌ی پیشین بنا شده است، پرسشنامه‌ی مورد نظر نیز بر همین مبنا جهت پژوهش‌های میدانی از بازدیدکنندگان از موزه‌های ایران طرح شد. مشاهدات میدانی، استفاده از پرسشنامه و مصاحبه با اهالی محل در این زمینه، نشان داد که ۱۵۰ نفر که در مجموع بیش از ۵۶ درصد از کل جامعه‌ی آماری را شامل می‌شوند، به نقش برتر موزه‌های ایران، نسبت به سایر جاذبه‌های فرهنگی موجود در منطقه مانند بناهای تاریخی و فرهنگی و نیز جذب و توسعه‌ی گردشگری اشاره نمودند. عوامل داخلی عناصر موجود و مؤثر بر سیستم گردشگری فرهنگی هست که مجموعاً شامل نقاط قوت و نقاط ضعف در رابطه با گردشگری فرهنگی استنباط شده است. نقاط قوت داخلی استنباط شده از مصاحبه‌های کارشناسان در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: نقاط قوت داخلی سیستم گردشگری فرهنگی

ردیف	شرح
۱	تسهیل و صدور روادید و ویزا و ویزای فرودگاهی که دولت انجام داده در جذب گردشگر مؤثر است
۲	غنی بودن ایران از نظر میراث فرهنگی ملموس و ناملموس و پتانسیل بالایی در جذب گردشگر فرهنگی
۳	بیشتر توریست های خارجی، افراد فرهنگی هستند و این باعث رشد گردشگری فرهنگی در کشور ما می شود
۴	مهمان نوازی و برخورد خوب شهروندان با گردشگران
۵	وجود صنایعدستی و کسب رتبه سوم جهان
۶	رشد چند برابری جذب گردشگر نسبت به گذشته

جدول ۲: نقاط ضعف داخلی سیستم گردشگری فرهنگی

ردیف	شرح
۱	عدم تبلیغات مناسب و ضعف در اطلاع رسانی
۲	عدم برند سازی در بخش گردشگری فرهنگی
۳	روابط خارجی ضعیف و روابط متشنج ایران با برخی از کشورها
۴	عدم دسترسی توریستهای خارجی به موسیقی و تئاتر و پرده خوانی
۵	عدم آمادگی همه جانبه برای جذب گردشگر از جمله گردشگر فرهنگی
۶	عدم خدمات دهی مناسب از جمله سرویس بهداشتی در سطح شهر

همچنین در چارچوب بحث نقش موزه‌های ایران در تشویق بازدید کنندگان و گردشگران به اقامت در منطقه و بالا بودن نظرات مثبت آنان، می توان نقش کلیدی و پر قدرت موزه ها را در اقامت گردشگران و پیامدهای ناشی از آن که شامل گشت و گذار در سایر شهرهای منطقه و آشنا شدن با فرهنگ و آداب و رسوم مردم ایران و بالطبع معرفی آن‌ها پس از بازگشت از سفر به سایرین، ورود سرمایه‌ی ناشی از هزینه‌کرد بازدید کنندگان برای اقامت، خرید صنایع دستی، خوراک و محصولات کشاورزی و بهره‌مندی از خدمات و امکانات است را مشاهده نمود؛ اما در کنار این نکات مثبت و در خور تأمل، می توان فقدان تبلیغات و اطلاع رسانی مناسب، کمبود امکانات زیرساختی، نامناسب بودن مسیرهای دسترسی، عدم حضور راهنما در موزه‌ها، عدم نظارت و برنامه‌ریزی کافی برای معرفی ویژگی‌ها و امتیازات منحصر به فرد موزه های ایران از جانب سازمان های مربوطه، از جمله میراث فرهنگی را مهم ترین دلایل مهجور و ناشناخته ماندن موزه‌های دیگر دانست که علی رغم ویژگی‌های بارز و پرقوت فرهنگی و تاریخی و باستانی، نتوانسته است آن چنان که باید و شاید، توجه بازدید کنندگان را به این مقصد گردشگری جلب نماید.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در مقاله مطالعه توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه‌ها، ژئوتوریسم و اقتصاد، نتیجه‌گیری‌های زیر به دست آمده است:
 ۱. توسعه پایدار گردشگری بر مبنای موزه‌ها: استفاده از منابع فرهنگی و تاریخی هر منطقه به عنوان جاذبه‌ای برای گردشگران، می‌تواند به توسعه پایدار گردشگری کمک کند. این منابع شامل موزه‌ها، آثار باستانی و سایت‌های تاریخی هستند. با حفظ و حفاظت از این منابع، نقش بسیار مؤثر در جذب گردشگران و افزایش درآمدها و اشتغال در صنعت گردشگری دارند.

۲. ژئوتوریسم: استفاده از علم ژئوتوریسم در تحلیل و برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری، می‌تواند به شناخت بهتر مناطق گردشگری و تأثیرات آنها بر اقتصاد کمک کند. با استفاده از فناوری‌های مکانیابی و نقشه‌برداری، می‌توان به شناسایی مناطق پربازدید و تأثیرات آنها بر اقتصاد و جامعه کمک کرد و برنامه‌های توسعه را براساس این داده‌ها طراحی کرد.

۳. تأثیر گردشگری بر اقتصاد: صنعت گردشگری می‌تواند تأثیر قابل توجهی در رشد اقتصاد منطقه داشته باشد. با جذب گردشگران، درآمدهای منطقه افزایش می‌یابد و این درآمدها ممکن است به سودآوری بسیار بالای صنعت گردشگری منجر شود. همچنین، صنعت گردشگری موجب افزایش فروش و سود شغل‌های مستقل و خلاقانه می‌شود و از این طریق به توسعه اقتصادی کمک می‌کند.

در مجموع نقاط قوت و فرصتهای خارجی در سیستم گردشگری فرهنگی وجود دارد و در مقابل آن نقطه ضعف و تهدید هست که در کل می‌توان گفت سیستم گردشگری فرهنگی ایران دارای توانمندی‌هایی است که با برنامه‌ریزی و مدیریت واحد می‌توان راهبردهایی در جهت توسعه ی این صنعت عملی کرد. راهبردهایی جهت توسعه گردشگری فرهنگی ارائه شد که مهم ترین آنها عبارت اند از:

۱- احیای بناهای تاریخی، فرهنگی در شهرهایی چون، اصفهان، شیراز، یزد و ... و مرمت به موقع آن می‌تواند در جذب گردشگر مؤثر باشد.

۲- حمایت از بخش خصوصی برای ترغیب در سرمایه گذاری در جهت توسعه زیرساختها و انجام تبلیغات مؤثر و مناسب در جذب گردشگر فرهنگی توریستها به ایران فرهنگی است

۳- سرمایه گذاری در میراث فرهنگی و افزایش تبلیغات و همچنین ایجاد مدیریت واحد در جهت تغییر نگاه

۴- تلاش برای استفاده از حداکثر فرصتهای شغلی چه به صورت مستقیم و غیر مستقیم که در ارتباط با گردشگری

۵- افزایش آگاهی و فرهنگ سازی اقشار مردم و توجه مسئولین به میراث فرهنگی ملموس و ناملموس در جهت تلاش برای برند سازی شهرهای تاریخی در زمینه فرهنگی افزایش سطح آگاهی مسئولین از مزایای اقتصادی توسعه صنعت گردشگری فرهنگی بر جامعه میزبان تلاش برای برقراری روابط دیپلماتیک با سایر کشورها حمایت از صنایع دستی کشور ایران که موجب رونق صنایع محلی و افزایش درآمد ارزی با ورود گردشگر می‌شود.

۶- تسهیل قوانین دولت مرتبط با ویزا روادید که منجر به ارتباط دوستانه با کشورهای دیگر می‌شود که در جذب گردشگر از جمله گردشگر فرهنگی میشود

منابع

۱. تقوایی، مسعود و موسوی، سید علی (۱۳۹۹). تحلیلی بر توسعه‌ی گردشگری مذهبی (مطالعه‌ی موردی: شهرستان نورآباد ممسنی)، مجله‌ی فضای جغرافیایی، سال دهم، شماره‌ی ۳۱، صص ۶۴-۳۹، تهران.
۲. حافظ نیا، محمدرضا و رضانی دارابی، عیسی (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی بازتاب‌های فضایی سیاست‌های گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی، مطالعه‌ی موردی: شهر بابلسر، شماره ۱، تحقیقات جغرافیایی، صص ۵۹-۴۷.
۳. حیدری، رحیم (۱۳۹۷). مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری، چاپاول، تهران: انتشارات سمت.
۴. رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۹۶). جغرافیا و صنعت توریسم، چاپ هفتم، تهران: انتشارات پیام نور
۵. زاهدی، محمد، حاجی‌ها، بهاره و خیامباشی، مریم (۱۳۹۷). موزه، موزه داری و موزه‌ها، چاپ دوم، اصفهان: انتشارات چهار باغ
۶. محمدی، رسول و فیضی، وحید (۱۳۹۷). مطالعه‌ی شرایط اقلیمی اصفهان به منظور توسعه‌ی گردشگری با استفاده از روش TCI، اولین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا، دانشگاه تهران، صص ۲۳-۲۶.
۷. یزدان پناه لموکی، طیار (۱۳۹۵). تاریخ مازندران باستان، چاپ سوم، تهران: نشر چشمه.
۸. محسنی، رضاعلی (۱۳۹۸). گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش‌ها و راهکارها، مجله‌ی فضای جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال نهم، صص ۱۷۱-۱۴۹
9. Cesar, Tover, & Lokwood, Michael, (2008). Social impacts of tourism: an Australian regional case study: *International Journal of Tourism Research*, 10, 365- 378.
10. KO. D.W & Stewart. W.f (2002). A Strufetural equation model of Residents", *Attitudes for Tourism Development: Tourism Management*, vol.23.
11. Regidor, Rivero (2009). Impacts of music festivals on tourists' destination image and local community Case Study: Womad and Contempoprane Festivals in Extremadura (Spain): M.A. *European Tourism Management*, Bournemouth University.
12. Richards, Greg & Munster, William (2010). *Cultural Tourism Research Method*, Wallingford: UK, cab international.
13. Richard, Greg (2007). *Cultural Tourism: Global and Local Perspectives*, Haworth Press, Binghamton, New York.
14. Richards, Greg (1996). *Cultural Tourism in Europe*, Waling Ford: UK, Cab International.
15. Santos, Maria da Grace Mougá POCAS (2004). *Fatima: Religious in Sanctuary*. City, 32, www.bibemp2.us.es.

Studying the sustainable development of tourism based on museums, geotourism and economy

Maria Azari^{*1}

^{1*} *Masters in Tourism Management, Marketing, University of Science and Culture: Tehran, Iran*

Abstract

This article examines the sustainable development of tourism based on museums, geotourism and economy. In this article, the role and importance of museums in the sustainable development of tourism has been investigated. Also, the impact of geotourism and economy in the realization of sustainable development of tourism is also discussed. Due to the increasing growth of the tourism industry, museums are known as important cultural and historical attractions. They play an effective role in attracting tourists and increasing tourism revenues. Also, by preserving and protecting cultural and natural resources, museums help to realize sustainable development. In this article, the role of geotourism in the sustainable development of tourism is also investigated. Geotourism, as the use of geographical spaces and natural resources to attract tourists and economic development, can help to realize the sustainable development of tourism. By using natural and cultural spaces, attractive and unique places are created for tourists. Cultural tourism is one of the most important forms of tourism and nowadays it is considered as an income generating industry. The travel and tourism industry affects the economy of countries through the effect on the gross domestic product and employment. The tourism industry is a very important economic activity in many countries of the world. The research community is experts and specialists in the field of tourism and urban planning; And the research data was analyzed by using Delphi survey by experts with the help of SWAT matrix. The presence of historical and cultural monuments in Iranian cities and the existence of handicrafts and numerous museums are the strong points of this industry, and the recognition of the impact of cultural tourism on employment. and gross domestic product has been raised. Economy plays an effective role in realizing the sustainable development of tourism. By attracting tourists and increasing tourism revenues, the profitability of the tourism industry increases. Also, with the optimal use of resources and proper structuring in the tourism industry, the sustainable development of tourism can be achieved

Keywords: Tourism, cultural tourism, cultural heritage, sustainable development of tourism, geotourism

---